

Тадесва М. І. - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та українознавства НУВГП

Павлович Ю. П. - аспірантка кафедри педагогіки МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука

Рецензент – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор М. Б. Євтух

УДК 37.037

ПОЕТАПНА ПІДГОТОВКА ДО УРОКУ – УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ

О. Ф. Турянська

У статті розкрито етапи підготовки вчителя до уроку. Наведено форми віддзеркалення цієї роботи в методичних професійно орієнтованих матеріалах. Виділені етапи підготовчої роботи і форми їх результатів у професійно орієнтованих методичних матеріалах стали результатом спільної науково-педагогічної діяльності автора і вчителів м. Луганська. Розкривається значення поетапної підготовки учителя до уроку для його успішної професійної діяльності.

Ключові слова: урок, етапи підготовки до уроку, методичні матеріали.

Проблема визначення етапів підготовки учителя до уроку є актуальною для кожного, хто починає свою педагогічну діяльність та намагається підвищити власну педагогічну майстерність.

У науковій педагогічній літературі цю проблему у різні часи порушували дидакти і методисти (за різними предметними спрямуваннями). Особливе значення з цього приводу мають роботи К. І. Баханова, П. В. Гори, Н. Г. Дайрі, В. І. Загвязінського, Г. Д. Кирилової, М. В. Кларіна, Ю. А. Конаржевського, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, В. Ф. Паламарчук, О. І. Пометун, М. М. Скаткіна та ін.

Отже, поетапна підготовка учителя до уроку включає декілька інтелектуально-практичних операцій, які мають свій відбиток у професійно спрямованих методичних матеріалах. Завдання статті полягає у тому, щоб розкрити етапи підготовки учителя до професійної діяльності

на уроці і показати, в яких методичних матеріалах ці етапи власної підготовки учителем віддзеркалюються. Представлені нижче форми фіксування результатів праці учителя щодо підготовки до уроку були нами створені і впроваджені в педагогічну практику у плідній і творчій співпраці з учителями м. Луганська. Ці матеріали віддзеркалюють кожний окремий етап процесу підготовки вчителів до уроків. В залежності від того, наскільки учитель усвідомлює ці етапи підготовки, наскільки ці кроки у нього опрацьовані і набуті як професійні уміння [1;2;3;4;5], настільки він скоріше досягне успіху у професії. Отже, наведемо етапи підготовки учителя до уроків.

Перший етап (крок). Здійснити **структурно-функціональний аналіз** тексту шкільної програми, чинного підручника, наявних посібників, робочих зошитів тощо з певної теми. Визначити закладені в них компоненти змісту історичної освіти й на цій основі – функціональні можливості кожного майбутнього уроку. Порівняти реальні функціональні можливості уроку за підручником з компонентами змісту особистісно орієнтованого навчання історії в школі й доповнити ті компоненти, які не втілено в підручнику. Результати проведеної роботи узагальнити за формою, поданою в табл. 1.

Таблиця 1.

**Структурно-функціональний аналіз навчального матеріалу
(за текстом підручника)**

Пізнавальна мета			Розвивальна мета		Виховна мета	
Інформаційний компонент змісту освіти			Операційний	Творчо-пошуковий	Ціннісно-смісловий	Комунікативний
наукові факти	наукові поняття	зв'язки, тенденції	Уміння	Проблеми	Смисли	Форми взаємодії

Другий етап (крок). На основі структурно-функціонального аналізу здійснити **структурно-методичний аналіз** теми з метою визначити ті методи й засоби навчання, що адекватні компонентам змісту цієї теми й забезпечать їх засвоєння учнями. Результати проведеної роботи

відображаються у формі методичних матеріалів, які можна оформити у відповідну таблицю (див. табл. 2).

У письмовій формі (з використанням табл. 2.) цю роботу слід робити учителям тільки на початковому етапі формування професійного уміння обирати прийоми і засоби проведення уроку. Досвідчені учителі опрацьовують навчальний матеріал і обирають до нього відповідні прийоми та засоби навчання подумки.

Таблиця 2.

Структурно-методичний аналіз навчального матеріалу

<i>Структурні компоненти змісту освіти (результат структурно-функціонального аналізу)</i>					
Інформаційний компонент		Операційний	Творчо-пошуковий	Ціннісно-смісловий	Кому-нікативний
⇕ Відповідні методи та прийоми організації навчальної діяльності ⇕					
Метод організації пізнавально-репродуктивної діяльності		Метод організації практично-репродуктивної діяльності	Метод організації творчо-пошукової діяльності	Метод організації ціннісно-сміслової діяльності	Метод організації комунікативної діяльності
Прийоми й засоби формування знань фактів	Приєм і засоби формування знань теорії	Прийоми й засоби формування умінь (вправи)	Прийоми і засоби (проблемне викладання, евристична бесіда...)	Прийоми й засоби (конструювання рольової ситуації, ситуації вибору...)	Прийоми й засоби Взаємодії („мозковий штурм”, „мікрофон”, „займи позицію”, ...)

Третій етап (крок). Визначити за результатами структурно-функціонального та структурно-методичного аналізів дидактичні **цілі і тип** кожного уроку з теми. На цій основі скласти **тематичний план**, у якому визначити теми уроків та їх головні завдання, відповідний тип й макроструктуру. Результати роботи оформити в таблицю (табл. 3).

Таблиця 3.

Тематичний план

№	Тема уроку	Головна дидактична мета уроку. Тип уроку.	Макроструктура уроку
1.			

2.			
3.			

Четвертий етап (крок). Використовуючи методичну літературу, текст підручника тощо, розробити до уроку **систему завдань** для організації різних видів навчальної діяльності учнів та для наступної перевірки рівня досягнутих результатів (див. табл. 4.).

Таблиця 4.

Система навчальних завдань до уроку

1.	Пізнавальні завдання репродуктивного характеру
2.	Практичні завдання репродуктивного характеру.....
3.	Творчо-пошукові завдання різної спрямованості.....
4.	Ціннісно-сміслові завдання.....
5.	Інтерактивні завдання.....

Наведемо приклад такої системи завдань до теми з курсу Всесвітньої історії: „Великі географічні відкриття: зустріч цивілізацій”. Завдання виконані під нашим керівництвом студентом 4 курсу спеціальності „Історія” Д. Анікеєвим.

Урок 1, 2. Відкриття європейців. Причини й передумови великих географічних відкриттів XV – XVI ст.

Пізнавальні завдання репродуктивного характеру

Назвіть поняття (термін), визначення якого подано нижче:

1. Священики, яких відправляли для розповсюдження християнства в Азії, Африці та Америці.

2. Швидкохідний легкий вітрильник, який винайшли португальці в XV 180аб., мав три щогли з прямими й косими вітрилами, міг рухатися при будь-якому вітрі, що надавало можливість здійснювати на ньому далекі подорожі. На кораблях цього типу Колумб досяг берегів Америки.

3. Іспанські шукачі пригод, які вирушили до Америки після її відкриття для завоювання нових земель.

4. Країни та території, що знаходяться під владою іноземної держави, позбавлені політичної та економічної незалежності.

5. Назва міфічної країни, багатой на золото та дорогоцінне каміння, яку шукали в Латинській Америці іспанські завойовники.

У запропонованих рядках персоналій та термінів знайдіть один зайвий. Обґрунтуйте Ваш вибір.

6. а) Христофор Колумб;
 б) Фернан Магеллан;
 в) Томас Торквемада;
 г) Васко да Гама.
7. а) Христофор Колумб;
 б) Фернан Магеллан;
 в) Америго Веспуччі;
 г) Васко да Гама.
8. а) Христофор Колумб;
 б) Фернан Магеллан;
 в) Америго Веспуччі;
 г) Джеймс Кук.

Практичні завдання репродуктивного характеру

Використовуючи текст підручника, заповніть запропоновані таблиці:

1. Видатні першовідкривачі раннього нового часу

Мореплавець	Країна, якій служив	Хронологічні рамки експедиції	Кораблі	Результати експедиції
Христофор Колумб				
Бартоломеу Діаш				
Фернан Магеллан				
Васко да Гама				
Америго Веспуччі				

2. Завойовники Нового Світу

Конкістадор	Хронологічні та географічні рамки експедиції	Результати експедиції
Ернан Кортес		
Франсіско Пісарро		

3. Найбільш відомі цивілізації доколумбової Америки

Назва	Територія	Хронологічні рамки епохи	Соціокультурні досягнення
Ацтеки			
Майя			
Інки			

4. Використовуючи мапу, покажіть:

- 1) маршрути експедицій Колумба, Діаша, да Гама та Магеллана;
- 2) територію, де проживали до відкриття Америки цивілізації ацтеків, інків та майя;
- 3) шляхи основних експедицій конкістадорів.

5. Використовуючи текст підручника, заповніть логічну схему. Розташуйте твердження в логічній послідовності, що відображає причинно-наслідкові зв'язки між подіями та процесами (впишіть у потрібному місці букву, що відповідає певному твердженню, враховуючи, що буква ніяк не пов'язана з розташуванням твердження в схемі, а є лише його умовною позначкою).

- а) початок формування світової колоніальної системи;
- б) Великі географічні відкриття;
- в) знищення корінного населення Америки;
- г) пошук морського шляху до Індії;
- д) захоплення турками-османами території Візантії;
- е) поневолення африканців;
- є) недоступність сухого шляху до Індії для європейських торговців.

Творчі завдання, проблемні питання

1. Деякі мислителі стверджують, що будь-яка наука лише тоді стає повноцінною, коли вона починає використовувати математику. Це добре розумів американський історик Вільям Дюбуа, який зробив важливий внесок у дослідження історії Африки. Зокрема, він найбільш ґрунтовно визначив кількість жертв работоргівлі. Уявіть себе на місці Дюбуа та виконайте вирішальну стадію розрахунків, якщо відомо, що:

- в Америку протягом XV – XIX ст. було доставлено приблизно 11 млн чорношкірих рабів;
- це число становить лише 65% негрів, яких транспортували на невіленьких кораблях (решта 35% помирали на морському шляху);
- при спробах захоплення невіленьків в Африці було вбито втричі більше людей, ніж їх транспортували на невіленьких кораблях;
- загальна ж сума втрати Африкою „людських ресурсів” більша за число, підраховане вами за результатами попередніх дій, удвічі, оскільки аналогічним бізнесом займалися в цей же час й араби.

Скільки ж мільйонів життів людей (убитих під час захоплення, померлих в дорозі та доставлених до Америки й Аравії) коштувала работоргівля Африці? Складіть формулу та здійсніть підрахунки.

2. Відшукайте „російський слід” у географічних відкриттях XV, XVII, XVIII та початку XIX ст. (шукати подорож Афанасія Никітіна до Індії, його твір „Подорож за три моря” („Хождение за три моря”); відкриття землепрохідців; експедицію Беринга та Чирикова до Америки; плавання Беллінсгаузена та Лазарева, під час якого було відкрито Антарктиду).

3. Знайдіть інформацію (за власним вибором і інтересом): а) про плавання китайського адмірала Чжен Хе (XV ст.). Особливу увагу зверніть на масштаби експедиції, а також на докорінну відмінність у наслідках цих експедицій для Китаю (порівняно з наслідками Великих географічних відкриттів для Європи);

б) про діяльність Джеймса Кука та його долю;

в) про одну з цивілізацій доколумбової Америки (майя, ацтеки, інки).

Знайдені Вами матеріали оформіть у вигляді повідомлення від 2-х до 5-ти сторінок формату А 4, бажано в роздрукованому варіанті. У списку літератури, окрім підручника, повинно бути, як мінімум, дві назви, на кожен з них обов’язкові посилання в тексті.

Орієнтовний план такий:

А. Для доповіді про першовідкривачів: особистість дослідника; хронологічні межі експедиції, ресурси та шлях (морем чи сушею); результати експедиції.

Б. Для цивілізації доколумбової Америки: назва цивілізації; територія проживання; хронологічні межі та періодизація їх історії (якщо така є в літературі); основні досягнення матеріальної та духовної культури; причини загибелі.

Незалежно від обсягу складіть власний план повідомлення, підготуйтеся викласти його основний зміст за 3 – 5 хвилин. Більш високій оцінці поданої роботи сприятиме наявність додатків: ілюстрацій, карт, фрагментів історичних документів. Титульна сторінка, список літератури та додатки не входять до основного обсягу.

Ціннісно-сміслові (оцінні) завдання

1. Напишіть доповідь на тему: „Поширення тютюнокуріння в Європі після Великих географічних відкриттів”. Готуючи доповідь, спробуйте відповісти на питання: Чи слід вважати Колумба винуватцем „засилля курців” у сучасному світі, чи, може, справа в чомусь іншому? Порівняйте мотивації курців тієї епохи та сучасників.

2. Уявіть, що Ви – учасник першої експедиції Колумба та ведете щоденник. Напишіть про свої враження від висадки на невідому землю. Що Вас найбільше вразило й чому? Що відбулося після висадки? Як Ви оцінюєте подані події?

3. 4. Уявіть, що Ви – учасник експедиції Кортеса. Напишіть про Ваші враження від цієї експедиції. Як Ви ставитеся до справи, у якій берете участь?

Інтерактивні завдання

1. Уявіть себе на місці професійних істориків – учасників „круглого столу” з теми: „Великі географічні відкриття: зустріч цивілізацій”. Для виконання наступного завдання вам потрібно розділитися на групи. Перша група – фахівці з історії Західної Європи; друга – африканісти; третя – американісти; четверта – міжнародники. Використовуючи підручник і додаткові матеріали, перші три групи повинні виділити ключові наслідки Великих географічних відкриттів для „своїх” континентів, а четверта – для стану системи міжнародних відносин. Кожна група шукає додаткові матеріали, ілюстрації; у групи визначають порядок і тематику виступів (на всю групу – до 10 хвилин). Результат роботи потрібно представити на уроці систематизації та узагальнення. Урок буде проведено у формі „круглого столу”.

П’ятий етап (крок). На основі проведеної роботи розробити **конспект конкретного уроку**. Кожен тип уроку має свою макроструктуру, але незалежно від макроструктури ми визначили для вчителів загальну форму для конспекту уроку будь-якого типу.

Форма конспекту уроку

(відображення основних етапів підготовки)

1. Підготовча частина

Тема: „... ” (надається за державною програмою або текстом підручника).

Структурно-функціональний аналіз.

Визначення завдань уроку: 1) Освітня: ...; 2) Розвивальна: ...; 3) Виховна:..

Тип уроку: ...

Макроструктура:

(з визначенням часу на кожен етап уроку).

1.

2.
 3.
 4.
 5.
 6.
 Обладнання:

2. Основна частина

Хід уроку (відповідно до макроструктури уроку)

	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1.		
2.		
...		

Отже, підготовка учителя до викладення теми і до проведення певного уроку є поетапною і включає відповідні кроки. Саме поступове виконання кожного вищезазначеного кроку являє собою процес, який забезпечує ефективність підготовки учителя до педагогічної діяльності на уроці.

Література

1. Баханов К. О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти : монографія / К. О. Баханов. – Донецьк : ТВО “Юго-Восток ЛТД”, 2005. – 384 с.
2. Кириллова Г. Д. Совершенствование урока как целостной системы : учеб. пособие / Г. Д. Кириллова. – Л. : ЛГПИ, 1983. – 76 с.
3. Конаржевский Ю. А. Анализ урока / Ю. А. Конаржевский. – М. : ОЦ “Пед. поиск”, 2000. – 336 с.
4. Лернер И. Я. Взаимосвязь обучения и воспитания в целостном учебно-воспитательном процессе / И. Я. Лернер // Новые исследования в педагогических науках : [сб. ст. / отв. ред. М. Н. Скаткин.]. – М., 1986. – № 2 (48). – С. 14–18.
5. Махмутов М. И. Современный урок / М. И. Махмутов. – 2-е изд. – М. : Педагогика, 1985. – 183 с.
6. Паламарчук В. Ф. Взаимосвязь образования, воспитания и развития учащихся на уроке / В. Ф. Паламарчук. – К. : Рад. шк, 1982. – 133 с.
7. Паламарчук В. Від творчої особистості – до нових технологій навчання / Валентина Паламарчук, Світлана Рудаківська // Рідна шк. –1998. – № 2. – С. 52–62.
8. Подмазін С. І. Технологія особистісно орієнтованого уроку / Сергій Іванович Подмазін // Сучасні шкільні технології / упоряд. : І. Рожнятовська, В. Зоц. – К., 2004. – Ч. 1. – С. 64–65.

9. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с. С. 52 – 53.
10. Пометун О. Сучасний урок : інтерактив. технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; Пометун Олена Іванівна (заг. ред.). – К. : А.С. К., 2006. – 192 с. С. 9
11. Турянская О. Ф. Теория и практика личностно-ориентированного обучения истории в школе : монография / О. Ф. Турянская ; М-во образования и науки Украины, Гос. учреждение “Луган. нац. ун-т им. Тараса Шевченко”. – Луганск : [Б. и.], 2008. – 496 с.
12. Турянська О.Ф. Методика особистісно орієнтованого навчання історії в школі : навч. посіб. / О.Ф. Турянська ; держ.закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 230с.

ПОЭТАПНАЯ ПОДГОТОВКА К УРОКУ – УСЛОВИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ

О. Ф. Турянская

В статье раскрыты этапы подготовки учителя к уроку. Представлены формы отражения этой работы в методических профессионально ориентированных материалах. Выделенные этапы подготовительной работы и формы отражения их результатов в профессионально ориентированных методических материалах стали результатом совместной научно-педагогической деятельности автора и учителей г. Луганска. В статье показывается значение поэтапной подготовки учителя к уроку для его успешной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: урок, этапы подготовки учителя к уроку, формы подготовки.

STAGE-BY-STAGE PREPARATION TO LESSON IS CONDITION OF EFFICIENCY OF PEDAGOGICAL ACTIVITY OF TEACHER

O. F. Turyanska

In the article the author exposes the stages of preparation of teacher to the lesson; presents the forms of reflection of this work in the methodical professionally oriented materials. The author singles out the selected stages of preparatory work, and describes the forms of reflection of their results in the professionally oriented methodical materials became the result of joint scientifically-pedagogical activity of author and teachers of Lugansk. In the article the value of stage-by-stage preparation of teacher is shown to the lesson for his successful professional activity.

Key words: lesson, stages of preparation to the lesson, methods of preparation.

Турянська Ольга Федорівна – доктор педагогічних наук, професор Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Є. А. Зеленов